Szenes György

A SZABADKAI KÖZSÉG 1985-IG TERJEDŐ FEJLESZTÉSI TERVÉNEK KÉRDÉSEI, PROBLÉMÁI, CÉLJAI ÉS FELADATAI

A bővített társadalmi újratermelés olyan egyedülálló, egységes, osztthatatlan állandó folyamat, amely a múlt eredményeinek hordozójaként bizonyos módon kihat a fejlődés további menetére. Ebből következnek a szocialista önigazgatású társadalmunk tervezési rendszerének és módszereinek sajátos jellemzői, amelyek nem mesterségesen rákényszerítettek, hanem fejlődésünk természetéből adódnak, de ennek a ténynek a következményei mindazok az eljárási módok és munkamódszerek, amelyek társadalmi berendezéstől függetlenül azonosak a tervezésben.

Mindazok, akik háromtól öt évig terjedő időszaknál hosszabb távon foglalkoznak a társadalmi és gazdasági fejlődés tudományos előrejelzésével, két rendkívül lényeges kérdéssel és egy sereg problémával találják magukat szemben, amelyek megoldásától függ, hogy milyen mértékben sikerült az előrejelzésnek a fejlődés valódi, szakszerűen és tudományosan megalapozott, az adott körülményeken és társadalmi célokon alapuló koncepciójává válnia.

Az egyik legfontosabb kérdés, hogy az előrejelzésnek milyen mértékben kell következnie a természeti adottságok alapján megteremtett társadalmi javak, a meglévő kapacitások és természetesen a jelenlegi fejlődés üteme következtében lehetségesnek mondható fejlődésből, illetve abból, hogy milyen mértékben válhat a társadalmilag kitűzött célok és a társadalomirányítás eredményévé, ha az eddigi és a jelenleg áttekinthető objektív körülmények túlhaladása a cél.

A másik problémát kérdésként fogalmazhatnánk meg: az előrejelzett időszak tartalma milyen mértékben módosítja két jelentős módszerbeli irányzat viszonyainak a befolyását? Például a tények mérlegelésének és ösztönös megsejtésének módszerét, amelyek mindennemű előrejelzésben és intellektuális tevékenységben kifejeződésre jutnak.

A helyzet legkedvezőbb kihasználásának elmélete gyakorlatunkban talán azért kapott negatív színezetet, mert egészen mást tükröznek a piac és a tervek közötti viszonyok, az eszközként funkcionáló állami tervek, mint a fejlődési lehetőségek tudományos kivizsgálása és értel-

mezése, az önigazgatási megállapodásokban és megegyezésekben társadalmi kifejezésre jutó objektív körülmények és társadalmi célok. A helyzet legkedvezőbb kihasználását nem kompromisszumnak kell eredményeznie, hanem a feltételek és célok dialektikus egységének. Másrészt viszont lényeges, hogy a tervekben meghatározott gyakorlati feladatok teljes egészében kifejezésre juttassák a hosszú távú társadalmi célokat, mint ahogyan a társult munkában kifejeződésre jut — a kezdeményező- és alkotókészség által — az optimális fejlődés. Ennek következtében társadalmi terveinkben és fejlesztési programjainkban helyénvaló a szubjektív tényezőnek, a fejlődés irányításában és üteme fokozásában játszott szerepének a hangsúlyozása.

Vitathatatlan, hogy a kutatás végeredményétől — aminek az előrejelzés kiindulópontját kell képeznie, és ami a fenti két módszer meghatározott mérvű kombinációjának, nem pedig kompromisszumának lesz az elkerülhetetlen következménye — függ az előrejelzés minősége, valószerűsége és az előrejelzések alapján kidolgozott tervek megvalósítási lehetősége.

A tudományos-technikai forradalom egyik legfontosabb eleme — vagy talán éppen a leglényegesebb tulajdonsága — az ismeretek rendkívül gyors változása, ami folyamatos továbbképzést és tanulást igényel, valamint a gondolkodás- és szemléletmód megváltoztatását. Ez mindenekelőtt szocialista önigazgatású fejlődésünk körülményei között jut kifejezésre, mert nem áll előttünk lemásolható példa, sem tudományosan megalapozott, világméretű tapasztalatokkal alátámasztott elméleti álláspont. A rendkívül gyors és általános méreteket öltött változások ellenére is léteznek *állandó, megdönthetetlen* alapelvek. Egy ilyen elv az is, hogy minden ésszerű és célszerű munka alkotóeleme az egész társadalom munkájának, és így nem jöhet létre előzetes terv és megszervezés nélkül a célok, az irányvétel és a fejlődés ütemének meghatározásától függetlenül, hisz ellenkező esetben megtörténhetne, hogy célt tévesztenénk vagy a célbajutás előtt kifulladnánk.

Az említett problémák áttekintése, megoldása és káros hatásuk kiküszöbölése érdekében már a hosszú távú fejlesztési terv kidolgozásakor számolnunk kell a közösségi hatótényezőkkel, azoknak tervbevételével, amelyet meghatározott elképzelések alapján dolgoznak ki. A hatótényezők sokaságára való tekintettel ennek szükségszerűsége nagy gondot okoz, amit már a kezdet-kezdetén, az előrejelzés kidolgozásakor meg kell oldani. Ezeknek a serkentő, szabályozó és korlátozó tényezőknek a jelentősége meghaladja írásunk keretét. A kérdéskörrel bővebben dr. Radmila Stojanović foglalkozik Tervezés az önigazgatású társadalomban című könyvében. Mindenesetre említést kellett tennünk ezekről a hatótényezőkről, hogy könnyebben áttekinthessük az egész problémakört és az említett vitás kérdéseket.

I.

Szabadka község 1985-ig terjedő fejlesztési tervének a vázlatát áttekintve megállapíthatjuk, hogy megfelelő figyelmet szentel az említett kérdéseknek és nehézségeknek. Olyan elképzelések alakultak ki, amelyek egyrészt a pozitív és a negatív tényezők hatásának, másrészt pedig a társadalmi célok eredményei, de a fennálló lehetőségek adta keretben a társadalmi célok kaptak elsőbbséget.

Mivel a kérdések ellentétes pólusainak legésszerűbb kombinálását és a fejlődés tényezői hatásának és ellenhatásának legjobb kihasználását kellett szemmel tartani a hosszú lejáratú tervvázlat kidolgozási módszerének megválasztásánál, a feldolgozásmód kifejezetten makrostrukturális. Elkészült az előrejelzett időszak utolsó évének gazdasági modellje, de oly módon, hogy a fejlődési tényezők hatását ki lehet és ki kell terjeszteni a további időszakra is. Mivel tizenöt éves időszakról, az 1971—1985 közötti évekről van szó, a tervbe bekerültek az alapvető társadalmi célok és a felkutatott fejlődési lehetőségek is.

Bár a hosszú távú fejlesztés koncepcióját magában foglaló tanulmány 1975-re készült el, mégis az 1971—1975-ös időszakot választotta vizsgálódási alapul. Erre azért került sor, mert a JSZSZK, a Szerb SZK és Vajdaság SZAT tervvázlatai erre a periódusra készültek. Amellett, hogy a hosszú távú előrejelzési időszaknak néhány beruházási ciklusra kell tagolódnia, igen lényeges feltételnek számít még az összehasonlítási lehetőség is. Ez az egységes jugoszláv piac és az egységes gazdasági rendszer tényéből következik.

Természetes tehát, hogy az 1971 és 1975 közötti évek, azaz a hosszú távú tervidőszak első harmadának gazdasági eredményeit és társadalmi változásait érzékeltető adatokat is felhasználták. Ez azért lényeges, mert a koncepcióban megfogalmazott elképzelések megvalósítási lehetőségét legjobban szemléltetik.

A vizsgálódások ahhoz az állásponthoz vezettek, hogy községünknek 1985-re el kell érnie a lakosonkénti 2880 dollár nemzeti jövedelmet — ami egyébként lehetséges is — a külföldi pénznemek hazai vásárlóereje, illetve a dinárnak a társadalmi össztermék alapján kialakuló árfolyama szerint, mégpedig a dollárnak és a dinárnak az 1970. évi értékét véve alapul, ami a fejlődés szempontjából nem sok, hisz a fejlett európai országok 1970. évi egy főre számított nemzeti jövedelmének felel meg. Ez kétségkívül tizenöt éves lemaradást jelent az említett országok mögött. A nemzeti jövedelemnek a külföldi pénznemek hazai vásárlóereje alapján való meghatározásáról részletesebben dr. Ivo Vinski írt könyvében: A társadalmi össztermék Jugoszláviában és a nyugati országokban 1968 és 1985 között (a zágrábi Ekonomski Institut kiadása, 1970.).

Másrészt az 1970. évi nemzeti jövedelemhez viszonyítva ez háromszoros növekedést jelent, valamint a vajdasági 106 százalékos átlaghoz képest a község helyzetének 115,6 százalékra való pozitív alakulását,

ami egyben az eltelt időszak, legfőképpen az utóbbi két-három év egyenetlen fejlődésének a túlhaladását is jelenti.

Minden eddigi — Szabadkának a tartományban elfoglalt helyére vonatkozó — kutatás azt a tényt támasztja alá, hogy a községnek megvannak mindazok a természeti, népesedési, ökológiai és gazdaságföldrajzi feltételei, funkcionális erői, amelyek lehetővé teszik számára, hogy egy vidék elsődleges fontosságú központjává váljon.

(Tanulmányunknak ebben a fejezetében megkíséreljük bemutatni, hogy a város jelenleg milyen fejlettségi fokon áll.) Felvázoljuk, hogy Szabadka meddig jutott el ezeknek a feltételeknek a kihasználásában, és hogy a fejlődés során milyen serkentő és korlátozó tényezők jelentkeztek. Kitérünk arra is, hogy mi módon osztályozzák majd fejlődése tényezőit, hisz határmenti övezetről van szó, tehát magától értetődő ennek a ténynek a figyelembe vétele a fejlődési irányvonalának a meghatározásakor.

Szabadka község hosszú távú fejlődésének egyik legfontosabb jellemzője — ami egyébként egész Észak-Vajdaság hosszú távú irányvonalának is lényeges vonása — kétségkívül a gazdasági fejlődés depressziója. Ez a fejlődési irány aggasztóan hosszú távú, a századeleji fellendülés óta — tehát az első világháború kitörésétől egészen a közelmúltig — minden jelentős ingadozástól mentes.

A két háború közötti Jugoszlávia határmenti vidékek irányában gyakorolt diszkriminációs politikája többé-kevésbé kényszerűen az ipari kapacitások és vállalatok belső országrészekbe való áttelepítéséhez, a helybeli gyárosok és kereskedők kezdeményező készségének elfojtásához, vagy más vidékeken való kibontakozásához vezetett. A megszállás idején ez tovább folytatódott és fokozódott; a felszabadulás első éveiben — a lerombolt ország újjáépítésének, a nehézipari és villamossági létesítmények sürgős megépítésének, valamint a társadalmi eszközökből való térítménymentes beruházásoknak az időszakában — szintén nem került sor jelentősebb beruházásokra ezen a vidéken. A Tájékoztató Iroda támadásai idején stratégiai okokból — ahogyan abban az időben vélték — nem került sor befektetésekre. Az azóta eltelt időszak — egyrészt pénz- és anyagi eszközök, valamint a gyenge újratermelési képesség, másrészt községünk gazdaságának sajátos szerkezete miatt — nem tudta helyrehozni a lemaradást.

Hogy ezt a fejlődési irányzatot mindmáig nem sikerült megfelelő mértékben megfékezni, az kitűnik tartományunk regionális fejlődésének hét jelentősebb községére vonatkozó kimutatásaiból:[1]

(Vajdaság SZAT = 100,0)

	Az egy főre jutó nemzeti jövedelem		Foglalkoztatottsági ráta		Az egy főre jutó költségvetési bevétel	
	1970	1975	1970	1975	1970	1975
Újvidék	167,5	150,6	178,8	179,2	153,9	171,0
Zrenjanin	132,7	118,8	132,3	128,8	110,6	102,3
Pancsova	114,4	118,5	122,1	122,1	112,4	88,8
Verbász	115,4	128,0	117,8	123,9	105,0	111,9
Szabadka	116,9	106,8	126,0	130,1	110,2	115,9
Zenta	111,9	108,8	121,6	105,8	110,6	85,6
Zombor	102,7	104,5	108,7	103,3	110,2	115.9

A táblázat nyújtotta kép egyébként világosan igazolja a hosszú távú fejlődésről szóló tanulmány álláspontját, miszerint a következő időszak a gazdasági fejlődés depressziójának túlhaladására fog irányulni, függetlenül attól, hogy milyen erőfeszítéseket kell tenni érdekében.

Ugyanilyen jelleggel bír a fejlesztési terv egy másik feltevése is, amely a demográfiai változásokra vonatkozik. A fejlődési folyamatok összességében a demográfiai változások rendkívül jelentősek, hisz egyrészt a társadalmi-gazdasági fejlődés alapját és tudatos hajtóerejét képezik, másrészt rendkívül képlékenyen fejezik ki egy hosszabb időszak eredményeit. Községünk eddigi depressziós gazdasági fejlődését depressziós demográfiai változások kísérték. Az 1961-es és 1971-es népszámlálás között a község lakosságának száma évenként átlagosan ezer fővel növekedett: hétszázzal természetes szaporulat, a többivel pedig bevándorlás útján. Az 1971-től 1985-ig terjedő tervidőszakban a lakosság száma évente átlagosan 1200 fővel kell hogy növekedjen, azzal hogy a természetes szaporulat és a bevándorlás közti arány fennmarad, illetve némileg javul az előbbi javára. Lényegében véve az 1961 és 1971 közötti időszak 0,56 százalékos népszaporulatát kell feljavítani 1971 és 1980 között 0,8 százalékra, 1976 és 1985 között pedig 0,9 százalékra.

Magától értetődő, hogy egy határmenti terület meghatározott népességtudományi jellegzetességek forrása is, nem csupán a heterogén nemzetiségi összetétel szempontjából, hanem a nemzetiségek sokoldalú nyelvi, kulturális, oktatási és egyéb társadalmi tevékenységének biztosítása szempontjából is, amelyek egyrészt megnehezítik a munka és az élet megszervezését, másrészt tetemesebb társadalmi kiadásokat igényelnek úgy a közvetlen termelésben, mint egyéb társadalmi tevékenységek terén.

A problémakörtől elsősorban a lakosság foglalkoztatottságának és tevékenységének kérdését kellett megvizsgálnunk. Ilyen szempontból kérdésessé válik, hogy milyen mértékben lehet összeegyeztetni a valóságos gazdasági feltételeket a társadalmi célokkal és elvárásokkal, még ha ezek a célok — közgazdaságilag és műszakilag — a lehető legésszerűbbek

is. Az eltelt időszak gazdasági struktúrája és az előrejelzett periódus, ha az elvárásoknak megfelelően alakul, a lakosság alábbi megoszlását mutatja:

	1961	1971	1975	1980	1985
Mezőgazdaság	43,3	34,4	30,1	28,6	25,6
Ipar	30,1	35,2	36,9	37,9	39,7
Infrastruktúra	26,6	30,4	33,0	33,5	34,7

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az előrebecsült időszak lejártáig be fog következni az infrastruktúra által felölelt tevékenységek két csoportra való szétválása. A lakosság átrétegeződése községünkben, akárcsak az országban általában, már hosszú ideje tart. Érthető tehát, hogy a következő időszakban is folytatódni fog. Mindazokra a tényezőkre való tekintettel, amelyek kihatnak e folyamat gyorsaságára, valamint azt a tényt figyelembe véve, hogy ezeknek a tényezőknek nagy többsége objektív jellegű, de különösen szem előtt tartva azt, hogy a lakosság mezőgazdaságból az iparba való elvándorlása — elsősorban itt a munkaképes hányadára gondolunk — összefügg a mezőgazdaságon kívüli munkahelyek megnyitási lehetőségével és a mezőgazdasági egyéni termelőknek a szocialista alapon megszervezett bővített újratermelésbe való bevonásával, valamint társadalmi fejlődésünk önigazgatási folyamataiba való bekapcsolásával, szükségszerűnek mutatkozott tervbe venni a lakosság szerkezeti átalakulása folyamatának mérséklését. Meg kellett ezt tenni annak a felismerésnek ellenére is, hogy az agrárjelleg felszámolási folyamatának lelassítása hátráltatni fogja a mezőgazdaságnak az elsődleges elosztásban és a földműveseknek a jövedelemszerzésben való egyenrangúsodását, amire a továbbiakban még kitérünk.

A másik lényeges dolog, ami Szabadka határmenti helyzetéből következik, hogy szükségszerűen perifériku helyet foglal el az ország piacaihoz viszonyítva. Ez egyrészt a község gazdaságának piacra utaltsága miatt, elsősorban a mezőgazdasági termékek és a mezőgazdasági feldolgozóipar kínálata miatt lényeges. Míg a tartomány saját mezőgazdasági termelésének több mint 65 százalékát feléli, addig Szabadka csupán a 30 százalékát, ami rendkívül fejlett bel- és külkereskedelmi kapcsolatokat igényel. Bár kedvező lehetőségei vannak a kivitelre, ilyen nemű tevékenysége még nem mérhető saját lehetőségeivel.

Ugyancsak lényeges, hosszas fontolgatásoknak alávetett problémakörnek számít a bővített újratermelésbe való társadalmi beruházások kérdése. Minden eddigi vizsgálódás azt igazolja, hogy az elégtelen társadalmi befektetések is előidézői, talán a legfontosabb kiváltó okai az eddigi gazdasági fejlődés depressziójának. Az eltelt időszakban a beruházások alacsony szintje részben gazdaságunk alacsony felhalmozóképességének a következménye, amit kedvezőtlen struktúrája és az elsődleges elosztásban elfoglalt hátrányos helyzete tett ilyenné, de jelentős

mértékben gazdaságon kívüli tényezők — például meg nem térülő társadalmi beruházások — következménye is. Ezeknek a feltételeknek a következtében az 1960-tól 1973-ig terjedő időszakban a szabadkai, a tartományi és köztársasági beruházások viszonyát a következőképpen módosították:

(Szabadka = 100)

	Szerb SZK	Vajdaság SZAT
Összbefektetések	162	126
Gazdasági befektetések	146	120
Ipari befektetések	162	109
Mezőgazdasági befektetések	83	178
Egyéb gazdasági befektetések	162	99
Gazdaságon kívüli befektetések	231	151

Világos tehát, hogy ezeknek a viszonyoknak a következtében a beruházások által életrehívott létesítményekben dolgozók munkája csupán szegényesen felszerelt termelőeszközökkel párosul, s ebből érthetően következik községünk gazdaságának csökkentett jövedelemszerzési, újratermelési és felhalmozási képessége, az ami a depressziós gazdasági fejlődést előidézte.

Egyértelműen világos az is, hogy a depressziós gazdasági fejlődés túlhaladása kétségkívül létfontosságú társadalmi és gazdaságpolitikai cél a következő időszakban, amit csak a községi beruházások növelésével, dolgozóink maximális erőfeszítésével, az eszközök lehető legnagyobb mértékű társításával és községen kívüli beruházási eszközök felkutatásával valósíthatjuk meg a társultmunka-szervezetek hatékony programjaira építve, és nem utolsó sorban a nagyobb társadalmi egységek segítségére támaszkodva.

A vizsgálódásokból kitűnik, hogy milyen szintű befektetésekre volna szükség, és honnan lehetne azokhoz eszközt biztosítani. Az 1971-től 1985-ig terjedő időszakban évente 2 058 037 000 dinár beruházásra lenne szükség, illetve — az utóbbi fél évtized változatlanságát figyelembe véve — 1976-tól 1985-ig átlagosan évi 2 797 566 000 dinárra.

Ezek a számok egy pillanatra elgondolkodtatnak. Az eddigi befektetések összegéhez képest meglepetésként hat nagyságuk. Ugyanilyen hatást válthat ki az a tény, hogy az adott forrásokból származó pénzeszközökkel nem tudjuk fedezni ezeket a szükségleteket, és hogy ezt atraktív gazdasági programokkal is csak részben érhetjük el.

Az ilyen erőfeszítést igényelő befektetések azonban a tervezett társadalmi termelés, jövedelem és életszínvonal megvalósítása miatt elkerülhetetlenek, de hozzá kell tennünk, hogy még ezzel sem lehetünk elégedettek, hisz ezek a beruházások nem hoznak lényegbeli változást gazdaságpolitikai téren, azaz nem várhatóak szerkezeti változások. Az átalakulást illetően elsősorban a legszélesebb értelemben vett iparosításról

lenne szó, valamint a mezőgazdaságnak az elsődleges elosztásban részt vevő tényezőkkel való kiegyenlítéséről, vagy azokhoz való közelítéséről. A rendelkezésre álló természeti kincsekre és gazdasági struktúrára való tekintettel ez a feladat valójában egyik előfeltétele az önigazgatású szocialista társadalom teljes felépítésének. Vizsgálódásaink során ennek a fejlődésnek az üteméről is szót ejtünk.

Ilyen álláspontról még ezek a rendkívül nagyratörőnek tartott, és valószerűnek csak feltételesen elfogadott beruházások sem kielégítőek. A befektetés nagysága a gazdaság újratermelési képességeitől és más források felkutatásának a lehetőségétől függ. Egy tizenöt éves időszakban az esedékes beruházási hitelek törlesztési határideje kétszer is lejár, ami azt jelenti, hogy a községnek elsősorban a saját újratermelési kapacitásaira kell támaszkodnia. A tervezett beruházási összeg tehát maximális, de feltétlenül szükséges.

Megemlíthetjük még a személyi és a társadalmi közfogyasztási eszközök elosztásának kérdését is. Azok a nem termelő ágazatok, amelyek tevékenységét a termelésben dolgozó társult munkások társadalmi célokra előirányzott eszközeiből pénzelnek a munka szabad cseréje útján, a tudományos-technikai forradalom korszakában mindinkább a gazdasági és társadalmi fejlődés elsőrangú tényezőivé lépnek elő. Ez különösen és rendkívül kifejezetten vonatkozik a tudományos kutatómunkára és a közoktatásra, de legalább ilyen mértékben az egészségvédelemre is. Ennek következtében elengedhetetlenül szükség van ezeknek a tevékenységi formáknak a dinamikus fejlesztésére, olyan mértékben, hogy az meghaladja a társadalmi termelés ütemét. Másrészt viszont jelen van egy növekedést korlátozó tényező, amely a személyi fogyasztás terén érvényesül, ezért szükségesnek mutatkozott alaposan kielemezni a közfogyasztásnak összfogyasztáson belüli növelési lehetőségét, nem veszítve szem elől a személyi fogyasztás ösztönző jellegét.

Az elmondottakban rámutattunk néhány olyan kérdésre és nehézségre, amelyek községünk hosszú távú fejlesztési tervének az összeállítóit leginkább foglalkoztatták. Természetes, hogy ezenkívül egy sor más kérdés is létezik, amelyeknek felsorolására ezúttal nem vállalkozhatunk.

A felsorolt fejlődésgátló tényezők mellett léteznek olyanok is, amelyeknek a fejlődés serkentése irányába kell hatnia, és amelyek ilyen jellegű hatásukat — különösen az utóbbi időben — eredményesen érvényesítették.

Mindenekelőtt a külfölddel kiépített rendkívül fejlett kapcsolatokat kell említenünk, amelyek részint a határmenti helyzetből, részint a város rendkívül jó földrajzi fekvéséből — Szabadka a Balti-tengert az Adriával összekötő, európai jelentőségű vasútvonal és az E—5-ös nemzetközi út egyik csomópontja — következnek. Ez teszi érthetővé a tényt, hogy Szabadka hazánk legjelentősebb tranzitkereskedelmi szárazföldi határátkelőhelye.

Gazdaságföldrajzi és gazdaságpolitikai szempontból Szabadkának számtalan egységes és kedvező sajátsága van. Elsősorban az E—5-ös út

kiépítésének jelentőségére és a Belgrád—Bar vasútvonalnak a kelebiai határállomással való összekötésére hívnánk fel a figyelmet, hisz ezek lényegesen növelni fogják előnyös helyzetét. Az úgynevezett északi főútvonal mindössze 110 kilométeres szakaszának megépítésével befejeződne az országot körülövező műút munkálatai, és ezáltal lényegesen megváltozhat az áru- és utasforgalom iránya. Az észak—déli útvonal forgalmának egy része áttevődik a nyugat—keleti útvonalra, ami lehetőséget nyújt majd a fejlett nyugati piac adta lehetőségek kihasználására, valamint az északról és keletről nyugatra irányuló, de fordított irányban is érvényesülő utas- és áruforgalom kialakulására.

A leendő közlekedési infrastruktúrának, amely a lehető legjobb feltételeket fogja biztosítani a földrajzi fekvés és a gazdasági adottságok kihasználásához, külön tanulmányt szentelnek. Már a kutatások jelenlegi állásánál is egyértelműen bebizonyosodott, hogy Szabadkának megvannak a feltételei ahhoz, hogy tranzitkereskedelmi, átrakodó és ezentúl feldolgozóipari vámmentes övezetté váljon Kelet- és Észak-Európa, valamint Nyugat-Európa között, ezentúl pedig a kontinensünk és a közel-keleti, afrikai államok között bonyolódó nemzetközi kereskedelemben.

Ugyancsak meg kell említenünk a szomszédos Magyarországgal kialakított termelési, szállítási és kereskedelmi, valamint kulturális és egyéb együttműködést, amely már eddig is egy meghatározott színvonalon ment végbe. Konkrét formát a Szegeddel való testvérvárosi kapcsolat kialakításában és a kölcsönös kapcsolatteremtésben öltött.

A szakmai és tudományos együttműködés a DIT (a jugoszláviai Mérnökök és Technikusok Társasága) és a MÉTESZ (a magyarországi Mérnökök és Technikusok Szövetsége) között megy végbe, mondhatni igen eredményesen.

A kishatárforgalom a szabadkai, illetve szegedi székhelyű, kirendeltségű vállalatok között bonyolódik szerződéses alapon, de növeléséhez hozzájárulnak a környező országok Szabadkán vásárló polgárai és a szomszédos országokban költekező szabadkaiak is, ami jelentősen serkenti városunk és környéke kis- és nagykereskedelmét.

A község 1985-ig terjedő gazdasági és társadalmi fejlődése irányvonalának a kidolgozását rendkívül alapos vizsgálódások, az eddigi változások elemző áttekintése, valamint a további fejlődés feltételeinek és lehetőségeinek felmérése előzte meg. Az így kialakult kép azt sejteti, hogy a fejlődés iránya és üteme az 1985 utáni időszakban is hasonlóan alakul.

A feltételezett fejlődési irány — amely természetesen csak a legáltalánosabb vonulatokat foglalja magába és ezért nem törekszik a hatótényezők pontos meghatározására — az alábbi fejtegetések során válik áttekinthetővé.

II.

A már említett 2880 dolláros egy főre jutó nemzeti jövedelem, illetve az 1975. évi valutaárfolyam szerinti 68 443 dinár eléréséhez a társadalmi termelés évi 10,2 százalékos, ezen belül pedig a társadalmi szektor termelésének 11,2 százalékos átlagos növekedésére lesz szükség. Ez a százalék túlságosan merésznek tűnik, ha összehasonlítjuk az 1961—1970 közötti 9,1 százalékos és az 1971—1975-ös időszak 2,4 százalékos csökkent mértékű termelésnövekedéssel. A gazdasági fejlődés depressziójának túlhaladása szükségszerűvé, a dolgozók alkotó jellegű kezdeményezései és erőfeszítései pedig lehetővé teszik a társadalmi termelés ilyen mérvű növekedését a következő időszakban.

A fejlődés során jelentős szerkezeti átalakulás megy majd végbe gazdaságunkban. A szerkezeti változásoknak a természeti adottságok és a termelőerők, valamint a terület gazdaságföldrajzi előnyeinek maximális kihasználásában játszott szerepe miatt most részletesebben bemutatjuk a strukturális átrétegeződés folyamatát.

(A társadalmi termelés %-ban kifejezve)

Részvételi arány	1970	1975	1985	Növekedési mutatószám
Társadalmi tulajdon	76,00	80,99	91,73	120,70
Ipar	41,46	41,89	62,79	151,45
Mezőgazdaság	34,35	30,80	15,89	46,26
— társ. szektor	12,58	13,50	8,07	64,15
— magánszektor	21,77	17,30	7,82	35,92

A várható lényeges átalakulásokat jelentős mértékben befolyásolták az 1975-ös év kedvezőtlen eredményei, ami bizonyos módon törést idézett elő a fejlődés ütemében.

A társadalmi termelés és a strukturális átalakulások fokozódásával arányosan növekszik a foglalkoztatottak száma, bár — az eddigi extenzív fejlődés következtében — némileg csökkentett mértékben. Ennek ellenére a jelenlegi 34,1 százalékos foglalkoztatottsági arány 39,3 százalékra növekszik az átlagos vajdasági növekedéssel párhuzamban.

Már említést tettünk az összlakosság gadzasági rétegződéséről, a mezőgazdaságban dolgozó aktív lakosságnak a részvételi arányáról, és a mezőgazdaság viszonylagosan kedvezőtlen helyzetéről. A felsorolt adatokból, valamint a demográfiai változás mutatóiból kitűnik, hogy még 1985-ben is az aktív lakosság 26,3 százaléka a mezőgazdaságban fog dolgozni és a társadalmi termelésnek csupán 15,9 százalékát valósítja meg. A mezőgazdasági termelés további növelése céljából végzett eddigi kutatásokat tanulmányunk három változatban és egy mellékletben dolgozta fel. Ezekből megtudtuk, hogy a hátrányos helyzet nem csupán a

mezőgazdasági munka alacsony termelékenységéből, sem a kihasználatlan nagy tartalékokból következik — amelyeknek részleges kihasználását már tervbe vettük —, hanem a mezőgazdaságban dolgozók munkájának hátrányos társadalmi értékeléséből, ami az adminisztratív ármegállapítások időszakának legtovább a mezőgazdaságban megcsontosodott maradványa.

A legnagyobb erőfeszítések ellenére sem sikerült növelni az új munkahelyek megnyitására szánt befektetési eszközöket a mezőgazdaságból felszabaduló munkaerő számára. Ugyancsak meg kell állapítanunk, hogy sem a mezőgazdasági termelők társítását célzó erőfeszítések, sem az öntözési rendszer kiépítését sürgető intézkedések nem gyorsíthatják meg a mezőgazdaságból való elvándorlás ütemét, és a mezőgazdaságnak a többi ágazattal való kiegyenlítődését az előttünk álló évtizedben.

Az agrárjelleg felszámolásának folyamatát és következményeit vizsgálva nem téveszthetjük szem elől azt a kérdést sem, hogy mennyire szükségszerű, lehetséges és célszerű ennek a folyamatnak a felgyorsítása vagy éppenséggel lassítása. A társult munkával kapcsolatos alkotmányos elvek megvalósítása és az agráripari komplexum fejlődése agrárpolitikánkat egyértelműen két alapvető cél elérésére ösztönzi. Egyrészt a mezőgazdasági termelés és a munkatermelékenység növelésére, másrészt a falu szocialista átalakulásának véghezvitelére és a mezőgazdasági egyéni termelőknek a szocialista fejlődés önigazgatási folyamatba való bevonására.

Az előttünk álló időszak egyik alapvető és mindenképpen fordulópontot jelentő feladata, hogy olyan gazdasági és politikai eszközöket találjunk, amelyek a lehető legeredményesebben teszik lehetővé ezeknek a céloknak a megvalósítását, miközben lehetőséget találnak a mezőgazdaságon kívüli foglalkoztatásra és a mezőgazdasági termelés lehetőségeinek a további kiaknázására.

Már az eddigi fejlődés is az említett, stratégiai célok elérésére irányult. Községünkben a gazdasági egységesülés folyamata erős gazdasági, műszaki és önigazgatási rendszerek kialakulásához vezetett, amelyek szélesebb területre is kiterjedtek. Mivel ezek a folyamatok még csak kezdeti eredményeket szolgáltattak, az előttünk álló időszak elengedhetetlen feladata ezeknek a rendszereknek az erősítése; önigazgatási státust kell biztosítani ezeken belül a társultmunka-szervezetek számára és lehetővé kell tenni, hogy vegyék ki részüket fejlesztési programjukból, valamint hogy szerkezetileg átalakulhassanak és felkészülhessenek az újratermelési szinteken létrejövő integrációra.

III.

A következő időszak gazdasági fejlődését három fejlődési szempont keretében vizsgáljuk:

1. a fejlődés pólusai,

2. a sajátos fejlődésű tevékenységek és
3. egyéb tevékenységek.

A továbbiakban csoportonként ismertetjük a tervezett fejlődés általános jellemvonásait.

Az első: A fejlődés pólusainak kijelölése azoknak a különböző — a fejlődés eddigi menetében kifejezésre jutó — tényezőknek az alapján történt, amelyek az ilyen gyújtópontokat, a fejlődés pólusait jellemzik. A természeti adottságokat és a komparatív gazdasági lehetőségeket, a többi tevékenység és a társadalmi élet fejlődéséhez viszonyított maximális hatóerőket, az Észak-Vajdaságban érvényre jutó vonzási erőt és végül, de nem utolsó sorban a tartománnyal és az országgal közös érdekű tevékenységbe való beilleszkedést szem előtt tartva jutottak el a kutatások a fejlődés három pólusának azonosításához.

Az első az agráripari komplexum, amely természeti adottságai, gazdaságföldrajzi, nyersanyagszolgáltatási és piaci feltételek alapján kétségkívül a fejlődés legjelentősebb pólusa, és ezért minden szempontból megérdemli, hogy kiemelten fejlesszék.

A fejlődés második pólusát a szeves és szervetlen vegyi anyagokat gyártó komplexum képezi, amely feltételeiben — a nyersanyagbiztosítás tekintetében — némileg elmarad az agráripari komplexumtól, de minden más szempontból azonos jelentőségű, mely komplexum fejlődési lehetőségei igen nagyok.

Végül harmadik helyen a fém- és a villamossági ipar következik, amelynek régi hagyományai, munkaszokásai, képzett szakmunkásai és jelentős termelési kapacitásai vannak Szabadkán, így a fejlesztés szempontjából hasonló figyelmet érdemel.

Az agráripari komplexumnak már napjainkban is rendkívül nagy a jelentősége a város gazdasági és társadalmi fejlődésében, ami még csak fokozódhat a következő időszakban. Sikerült véghezvinnünk az összes érdekelt tényező integrációját — bár még mindez a kezdeti fázisában van — és rendkívül nagy erőfeszítésekkel társítani az egyéni termelők egy részét. Az egész újratermelésre fokozatosan kiterjedő integráció nagy távlatokat nyit a termelés, a feldolgozás és a kereskedelem előtt külföldön és itthon egyaránt. Ennek következtében 1985-re 34,5 százalékkal vesz részt a társadalmi termelésben (ezen belül a mezőgazdaság 15,9, a feldolgozóipar 18,6 százalékkal). Ha ehhez még hozzászámítjuk a kereskedelemnek és a többi mezőgazdasággal kapcsolatos tevékenységnek a részarányát — a szarvasmarha-takarmány és műtrágyatermelést, a mezőgazdasági és a feldolgozóipar melléktermékeinek, hulladékainak vegyi feldolgozását —, akkor megállapíthatjuk, hogy ez az egység fogja képezni Szabadka gazdaságának a súlypontját.

Az érdekesség kedvéért most ismertetjük az agráripari komplexumnak a község gazdaságában betöltött szerepét és jelentőségét.

(Ezrekben és %-ban kifejezve)

	1974		1975		1976	
	összeg	%	összeg	%	összeg	%
Társadalmi össztermelés	3 153 055	100,00	3 623 874	100,00	4 303 596	100,00
A társadalmi szektor termelése	2 658 055	85,30	3 086 874	85,13	3 688 596	85,71
A magánszektor termelése	495 000	15,70	539 000	14,87	615 000	14,29
Mezőgazdaság:						
— társ. szektor	370 656	11,76	450 793	12,43	538 208	12,51
— magánszektor	455 159	14,44	491 572	13,64	565.307	13,14
A földművesek %-os részvétele	55,15%		52,16%		51,23%	
A mezőgazdaság összesen	825 815	26,20	942 365	26,07	1 103 515	25,65
Élelmiszeripar	236 285	7,49	244 255	6,74	287 616	6,68
Mezőgazdaság és élelmiszeripar	1 062 100	33,69	1 186 620	32,84	1 391 131	32,33
Egyebek:						
Zorka Műtrágyagyár	60 000	1,90	65 000	1,79	70 475	1,64
Agroseme	26 553	0,84	29 300	0,81	32 300	0,75
Agroprodukt	8 000	0,25	10 745	0,30	20 722	0,51
Vetprom	4 200	0,13	4 750	0,13	6 210	0,14
Jugokoža	31 000	0,98	29 000		41 000	0,95
Poljotehna	1 700	0,06	2 500	0,07	1 600	0,04
	131 453	4,16	141 295	3,90	172 307	4,03
Végösszeg	1 193 553	37,85	1 327 915	36,74	1 563 438	35,36

Megjegyzés: Kimutatásunk nem foglalja magába a nem szabadkai székhelyű társultmunka-szervezetek felvásárlóállomásainak társadalmi termelését, sem a mezőgazdasági társultmunka-szervezetek, az Agroprodukt és az Agroseme kereskedelmi hálózatában fel nem ölelt kereskedelmi szervezetek társadalmi termelését.

Második megjegyzés: A magánszektor adatait az 1976-os évre magam számítottam ki. A község mezőgazdasági magánszektorából származó jövedelem elszámolása című összegezés alapján. A kisiparosokra vonatkozó adatokat pedig a község társadalmi tervéből vettem.

Ezzel rendkívül szoros kapcsolatban van a szerves és szervetlen vegyi anyagok gyártása is, aminek terén — a nitrogén beszerzésének nehézsége ellenére — jelentős fejlődés várható. Az elmondottak eredményeképp az agráripari komplexum és a vegyi komplexum 1985-ig biztosítja az elsődleges termelést; nyersanyaggal ellátja a feldolgozóipart és a forgalmazóvállalatokkal létesítendő önigazgatási kapcsolatok útján megoldja az egész komplexum fejlődésének kérdését, mégpedig olyan szinten, amely legalább háromszorosa a jelenleginek. A következő évtizedben ezzel egyidőben valóra válik a szabadkai ipar már kijelölt fejlődése, aminek a műanyagfeldolgozásban is jelentős növekedést kell magával hoznia.

A fém- és villamossági ipar az eddigiek során 24,35 százalékban vette ki részét az ipari termelésből, illetve 10,39 százalékban a társadalmi szektor termeléséből. 1985-re a tervek szerint 36,53 százalékban kell hogy részesedjen az ipari termelésből, illetve 17,59 százalékban a társadalmi szektor termeléséből. Adataink világosan rámutatnak ennek az ágazatnak a Szabadka gazdaságában betöltött fontos szerepére.

Az elmondottak egyrészt fényt vetnek ezeknek az iparágaknak a jellegére, a fejlődés pólusaira és a többi ágazatra gyakorolt hatásukra, másrészt pedig arra, hogy milyen vonzási területeik vannak a községi határokon kívül.

A második: A fejlődés pólusai mellett hangsúlyozott jelentőséggel bírnak még más tevékenységi területek is, amelyek nagymértékben kihatnak az általános fejlődésre, és sajátos feltételeik vannak a fejlődésük felgyorsításához. Felmerül tehát a kérdés, hogy nem lenne-e jobb ezeket a tevékenységi köröket is besorolni a fejlődés pólusai közé.

Ezúttal a közlekedés és a közlekedési útvonalak kiépítésének a jelentőségét kellene kiemelnünk, hisz Szabadka rendkívül kedvező gazdaságföldrajzi fekvése miatt hazánk legnagyobb „szárazföldi kikötője", valamint a Baltikumot a bari kikötővel összekötő vasútvonal Szabadkán áthaladó szakaszának a befejezésére, az E5-ös autópálya megépítésére, és az északi főútvonal szükségességére hívnánk fel a figyelmet. Ezek az útvonalak rendkívüli mértékben módosítanák Vajdaság északi részének a forgalmi áteresztőképességét.

Ezek a fejlődési feltételek sürgetik a vasúti csomópont kiépítését, az áruforgalom korszerűsítését, a közraktárak kiépítését, és a szabad vámövezetté válás feltételeinek megteremtését. Ha ezek elkészülnek, akkor teljességében kibontakozhat az országúti és vasúti áruforgalom, megnövekedhetnek a nemzetközi szállítások. Ezek az előrejelzések nem illuzórikus látomások, hanem reális lehetőségek, amelyeknek megvalósítása a Vasútforgalmi Vállalat fejlesztési programjának gyorsított véghezvitelétől és a szabadkai közlekedési csomópont 1985-ig való kiépítésétől, azaz a rekonstrukciós munkálatok negyedik fázisának befejezésétől függ.

Nem kisebb jelentőségű és fontosságú a vízgazdálkodás sem, ami vidékünkön eddig nem juthatott kifejezésre.

A Duna—Palics—Tisza csatorna megépítése elengedhetetlen feltétele nemcsak a szabadkai község, hanem egész Észak-Bácska további fejlődésének, gondolunk itt az öntözéses gazdálkodásra és a többi vizet igénylő tevékenységi ágra, elsősorban a vegyiparra. A csatorna megépítésével megoldódik az egyik legfontosabb infrastrukturális létesítmény kérdése, amely a közlekedési infrastruktúra mellett a következő időszak gyorsított ütemű fejlődésének conditio sine qua non-ját képezi. A csatorna egyébként az egyik legfontosabb előfeltétele a mezőgazdaság egyenrangúságának.

A másik nagy fontosságú infrastrukturális és egyben gazdasági jelentőségű létesítmény a gázvezeték, amelyet az előirányzott tervektől eltérően előbb meg kell építeni. A gázvezeték megépítésével nemcsak fontos

energia- és ipari nyersanyagforráshoz jutunk, hanem — a területünkön levő kőolajforrások hasznosításával — megteremtjük az iparosodás gyors fejlődésének a feltételeit.

Bár az eddigi ismereteink arra utalnak, hogy az előttünk álló évtized végéig nem készül el ez a két létesítmény, mégis minden erőfeszítést meg kell tenni felépítésük érdekében, hogy az utána következő időszak új fejlődési lehetőségekkel induljon.

Utoljára, de nem utolsósorban számításba kell venni a fejlődés szempontjából sajátos jelentőségű külkereskedelmi tevékenységet, ami az eddigi időszakban — a Közös Piac diszkriminációs vámpolitikája ellenére — községünkben fontos szerepet játszott. Így például megemlíthetjük, hogy Szabadka lakossága az ország összlakosságának 0,72 százalékát, Vajdaságnak pedig 7,52 százalékát képezi, társadalmi termelése országos viszonylatban 0,75 százalékot, a tartományon belül 13,5 százalékot tesz ki; kivitele viszont a jugoszláv export 1,1 százalékát, illetve a vajdaságinak 13,8 százalékát adta az utóbbi öt évben. A tervek szerint községünk 1985-re 1,3—1,4 százalékig terjedő részarányt vállal az országos exportból, amit a tervezett 14,7 százalékos évi növekedéssel el is lehet érni.

A tevékenységeknek ezt az osztályozását semmiképpen sem szabad úgy értékelni, hogy a többi gazdasági területet el fogjuk hanyagolni. Nem tévesztheti szem elől azokat az önállóan kifejlődött iparágakat sem, amelyek a munkaképes lakosság jelentős hányadát foglalkoztatják és alaposan kiveszik részüket a társadalmi termelésből. Elsősorban a fa-, a textil-, a bőr-, a cipő- és a nyomdaipart említenénk.

Tény, hogy 1985-re a társadalmi összterméknek csak 16,8 százalékát adják, azaz fejlődésük a kiemelt ágazatokhoz viszonyítva lassul, de a saját területükön belül mégis jelentős marad.

Az építőipar jelentőségéről el kell mondani, hogy a beruházások dinamikus növekedéséből szükségszerűen következik majd az a 7,8 százalékos évi növekedés, amit a fejlődési terv előirányozott. Az észak-vajdasági egységes építőipari rendszer kialakítása válhat ennek a fejlődésnek és a további növekedésnek a biztosítékává.

A többi infrastrukturális tevékenység közül elkerülhetetlen azoknak a fejlesztése, amelyek hozzájárulnak az életszínvonal általános növekedéséhez és a polgárok jólétéhez. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdaság és az ipar fejlődésével párhuzamban halad majd az infrastruktúra fejlődése is. Itt elsősorban a foglalkoztatási politika jut kifejezésre, tekintettel a lakosság személyi és kommunális szükségleteinek a kielégítéséhez elengedhetetlen feltételek biztosítására.

A felsorolt tevékenységek mellett ki kell emelnünk a kereskedelmet és a kisipart, amelyek a turizmussal együtt jelentősen befolyásolhatják a mezőgazdasági és ipari termelést, és növelhetik az érintett ágazatok társadalmi termelésének értékét az ésszerű energia- és nyersanyagfelhasználással, valamint a termékeinek a hazai és a külföldi piacon való forgalmazásával.

Ami a község fejlődését illeti, a rendelkezésre álló források kihasz-

nálása és az eddigi depressziós gazdasági fejlődés túlhaladása szempontjából elmondhatjuk, hogy a tanulmány ezt a társadalmi fejlődéssel foglalkozó tervezetben dolgozza fel. A koncepciónak a következő céljait és feladatait kell külön aláhúzni:

— Mindenekelőtt a természeti adottságoknak, a város mezőgazdasági lehetőségeinek a kihasználását. Meg kell jegyeznünk, hogy jelentősek a kihasználatlan mezőgazdasági kapacitások, főleg ha azokat a sajátos ökológiai és éghajlati feltételeket vesszük figyelembe, amelyek kedveznek a munkaigényes mezőgazdasági termékek termelésének — különösen a tejipar és a borjútenyésztés fejlődésének — a mezőgazdasági össztermelés szerkezetén belül.

— Ezeknek a kapacitásoknak a kihasználása a művelésre alkalmas területeknek a gyümölcs- és veteménytermesztésre, illetve más intenzív kultúrákra való átállítását feltételezi. Ezzel kapcsolatban elkerülhetetlenné válik a Duna—Palics—Tisza csatorna megépítése, amely egész Észak-Bácska fejlődésének a legfontosabb alapfeltétele. Ez nemcsak a mezőgazdaság fejlődésének a felgyorsulására vonatkozik, aminek következtében szükségszerűen lassulni fog az iparba való elvándorlás és a község területén marad a munkaképes lakosság. A csatorna megépítését az ipar fejlődése is sürgeti — különösen a vegyipar, de más ágazatok is — akárcsak az árutermelés egésze, még ha jelenleg nem is látjuk előre az országúti, vasúti és folyami közlekedés integrációjában betöltött szerepét.

— Az egységesített, zárt láncú újratermelés kialakítására törekvő gazdasági és technikai rendszerek elsősorban az agráripari komplexumban — a szerves és szervetlen vegyi anyagok gyártásában — valamint a fém és villamossági iparban két szempontból is elsődleges fontossággal bírnak. Ezek a rendszerek rendkívüli erővel hatják át a viszonylag kisebb, kísérő jellegű ipari és kisipari hálózatot, aminek legfontosabb tulajdonsága, hogy gyorsan alkalmazkodik a piaci és más viszonyokhoz, kihasználja az infrastruktúra létesítményeit és önigazgatásilag kapcsolódik az ökológiai és technikai rendszerekhez. Az ilyen objektumok létrehozása jelentős számú munkaerőt igényel. A gazdálkodásnak ez a módja rendkívül kedvez a kis parcellákra tagolódó határmenti vidéknek, a lappangó munkaerőfeleslegnek.

— A közlekedési infrastruktúra, valamint a városi és városközi közlekedési hálózat kiépítése csökkentheti a községi alapokra nehezedő nyomást és az urbanizációs kiadásokat, mert a lakosságnak az a része, amely naponta ingázik, korszerű közlekedési eszközöket vehet igénybe.

Mint már hangsúlyoztuk, a terv általános vonatkozásban gondoskodik a társadalmi tevékenységek — különösen a tudomány, a nevelés és az egészségügy — fejlesztéséről, de nem hanyagolja el a szociális gondoskodást és a kultúrát sem. Ezeknek a területeknek a fejlődése azonban már külön feldolgozást igényel.

Fordította *Garai László*

Rezime

Dilemi i problemi, ciljevi i zadaci subotičkog razvoja u periodu do 1985. godine

1. Dileme i problemi, ciljevi i zadaci dugogodišnjeg razvoja Subotice u stvari proizilaze iz onog kompleksa pitanja, da jedan ovakav dugoperiodični razvoj u kolikoj meri je posledica dosadašnje razvojne linije i razvojnog tempa; odnosno u kom odnosu se može i potrebno je dosadašnju liniju i tempo na osnovu privredne svrsishodnosti odnosno društvenih ciljeva promeniti.

2. Subotica je jedna od prvih opština u našoj Republici, koja je izradila i donela razvojne koncepcije za narednih petnaest godina perioda, to jest za period od 1971. do 1985. godine. Razvojna koncepcija, koja je izrađena na osnovu optimizacione teorije, svakako predstavlja jedinstvenu dijalektičku celinu, izrađenu na opštedruštvenim ciljevima i na svim nivoima zajednica udruženog rada.

3. Na osnovu gornjih koncepcija, kao i na osnovu prihvatanja stručno-naučnih inovacionih perioda, koji se javljaju u toku tehnološke revolucije, mogućnosti i potrebe razvoja su odredile osnovnu koncepcionu liniju i tempo razvoja za predstojeći vremenski period. U skladu sa istim, nacionalni dohodak po glavi stanovništva u Subotici, do 1985. godine može da dostigne 2.880,00 dolara, uzimajući u obzir kupovnu moć i vrednost valute u toku 1970. godine. Ovakav nacionalni dohodak po glavi stanovnika na osnovu postojećih potreba može da nam se čini i suviše skromnim, iako, u odnosu na stanje iz 1970 godine to predstavlja utrostručenje; a u odnosu na vojvođanski prosek od tadašnjih 106% ovo predstavlja porast na 115,6%.

4. Možemo ustanoviti, da prirodni izvori opštine, njen privredno-geografski položaj i komparativne prednosti omogućavaju ovakav, pa čak i još brži razvoj. Da ove prednosti dosada nisu se mogle eksploatisati, to se može obrazložiti uglavnom vanprivrednim razlozima.

5. Naš samoupravni privredni sistem kao i one konstrukcione promene, koje se već i sada mogu osetiti u privredi naše zemlje i naše pokrajine, kao i one grane, koje su u razvojnoj koncepciji Vojvodine predviđene i isticane i njihov akcelerantni razvoj eliminišu gore spomenute prepreke. Ovde se radi pre svega o nezavidnom položaju poljoprivrede, u primarnoj raspodeli, a osim toga i o neproporcionalnoj raspodeli društvenih investicija. Naime, na teritoriji Republike društvena investicija po glavi stanovnika bila je veća za 62%, a u Pokrajini za 26% od investicije, koje su vršene u Subotici u toku proteklih 14 godina (1960—1973).

Naravno, društvene investicije predstavljaju jedan od najvažnijih faktora u akceleraciji privrednog razvoja. Polazeći od tog aspekta, kao i iz potrebe društvene proširene reprodukcije, koja je bila usaglašena sa organizacijama udruženog rada, koncepcija je predvidela, da u tangiranom vremenskom periodu (od 1971. do 1985. godine) godišnje se vrši u proseku investicija u iznosu od 2,058,037,000 dinara. U deceniji od 1976. godine do 1985. godine ovaj iznos će se povećati na 2,797,566,000 dinara, pošto u proteklim godinama, to jest u prošlih pet godina investicije su bile jako siromašne. Ova investiciona svota — bilo da se uporedi sa dosadašnjim investicionima, bilo da se uporedi sa predviđenim sopstvenim izvorima — čini se isuviše visokom, međutim uprkos tome, neophodno je da predstojeći vremenski period obezbedi ubrzani razvoj. Dakle,

obezbeđivanje stranih investicionih izvora predstavlja jedan od najvažnijih zadataka.

7. Najvažniji razvojni pravci se mogu utvrditi u sledećim momentima:

— Promena negativnog razvojnog tempa stanovništva, kao i promena strukture zanimanja stanovništva ... u 1985. godini 25,6% stanovništva će pripadati primarnim, 39,7% sekundarnim, a 34,7% tercijalnim granama,

— iskorišćavajući prednosti našeg privredno-geografskog položaja, u svakom slučaju je potrebno da se vrši razvoj osnovnih koncepcija saobraćajne infrastrukture. Uklapanje železničke pruge Beograd—Bar u međunarodni saobraćaj; dogradnja saobraćajne mreže E-5 do graničkog prelaza kod Horgoša, odnosno do Kelebije; izgradnja t.zv. „Severne glavne magistrale", predstavljaju važne predispozicije u ostvarivanje predviđenim daljih razvojnih puteva i uslovima istih.

— Isto toliko je važan preduslov, izgradnja kanala Dunav—Palić—Tisa, što neće predstaviti samo preduslov razvoja naše opštine, već i čitavog severobačvanskog područja.

8. Postizavanje gore spomenutog nacionalnog prihoda po glavi stanovnika zahteva povećanje društvene proizvodnje u godišnjem iznosu od 10,2%, a povećavanje proizvodnje na društvenom sektoru treba da iznosi 11,2%. U isto vreme industrijska proizvodnja se spram dosadašnjih participacija od 41,46% teži za postizavanje iznosa od 62,79%, a kod poljoprivredne proizvodnje ovaj iznos će se smanjiti sa 34,35% na 15,89%. Individualna poljoprivredna proizvodnja u svojoj participaciji iznosiće svega 7,82% ukupne proizvodnje.

9. Razvojna koncepcija je zabeležila kao pol razvoja pre svega agrarni kompleks, hemijsku industriju kao i metalni i elektroindustrijski kompleks, a osim toga i saobraćaj, spoljnu trgovinu i trgovinu u celini, nadalje turizam, koje su grane navedene kao sposobne za razvijanje.

— Agrokompleks, svakako je ona grana, koja u skladu sa privrednim izvorima, u najvećoj meri odgovara optimalnom iskorišćavanju ovih izvora u cilju postizavanja razvojnih ciljeva. Ovaj kompleks već i dosada obuhvata notorično 36% celokupne privrede Subotice, ali u stvarnosti to predstavlja znatno veću propulziju. Do 1985. godine usled industrijalizacije privrede ovaj postotak doduše neće se povećavati (smanjiće se na 34,5%), međutim ovo smanjenje proizilazi od smanjenja participacije poljoprivredne proizvodnje, dok proizvodna industrija će se i nadalje povećavati.

— Planovi hemijske industrije su jako važne, pre svega na polju obrade organskih i neorganskih hemijskih materijala, delimično na bazi dosada obrađivanih sirovina, a delimično na osnovu obrađivanja petrokemijskih sirovina, plastičnih materijala, kao i poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, obradom njihovim nusprodukata i otpadaka se takođe može postići izvestan razvoj. Značajnu novost će predstavljati obrada azota.

— Najzad — ali ne i na kraju — metalna i elektroindustrija, koja je u Subotici industrijska grana, koja raspolaže sa instiktivnim razvojnim tendencijama, takođe predviđa ozbiljan razvoj. Proizvodnja ove industrijske grane je dosada predstavljala 24,35% industrijske društvene proizvodnje, dok na planu društvene proizvodnje ovaj iznos je bio 10,39%, a u 1985. godini predviđa se participacija ove industrijske grane u visini od 36,54% odnosno u 17,59%.

10. Gornji iskazi svakako ne znače da ostale grane neće se razvijati u označenom vremenskom intervalu, pre svega drvoprerađivačka industrija, tekstilna

i kožna industrija i ostale industrijske grane, kao i građevinarstvo (građevinska industrija), koja, prema predviđanjima iznosiće 40% društvene investicije, nadalje unutrašnja trgovina, kao i tercijalne uslužne grane.

11. U eri tehnološke revolucije, u vremenu što bržeg sticanja znanja i tehničkih inovacija naučno-istraživački rad, prosvetno-pedagoška delatnost, zdravstvena služba, kao i racionalno korišćenje slobodnog vremena neće predstavljati isključivo značajan faktor povećavanja životnog standarda stanovništva, nego će značiti i jedan od eminentnih uslova privrednog razvoja na ovoj teritoriji. Razvijanje ovih društvenih delatnosti, dakle u razvojnoj koncepciji opštine Subotice dobiće posebno potencirano mesto.

Zusammenfassung

Problemen, Ziele und Aufgaben der Entwicklung Suboticas bis 1985.

1. Probleme und Dilemmen, die sich bei der Ausarbeitung der Konzeptionen und Aufgaben der langfristigen Wirtschaftsentwicklung der Gemeinde Subotica stellen, entstehen eigentlich aus der Frage, inwieweit ergibt sich die langfristige Entwicklung als Folge der bisherigen Fortschrittsrichtung, und des bisherigen Tempos; bzw. in welchem Masse ist es nötig und möglich diese Richtung und Tempo der wirtschaftlichen Rationalität und den gesellschaftlich festgestellten Zielen unterzuordnen.

2. Subotica ist eine der ersten Gemeinden unserer Republik, und sicher die Erste in unserem Autonomen Gebiet, die für die nächsten fünfzehn Jahren (von 1971—1985) die Grundkonzeptionen der Wirtschaftsentwicklung ausgearbeitet und festgestellt hat. Die Konzeption, auf Grund der Optimalitätsteorie ausgearbeitet, entspricht selbstverständlich den allgemeinen Zielsetzungen und den interessen der vereinigten Arbeits, Grund- und Arbeitsorganisationen die an verschiedene Organisationsnivos der vereinigten Arbeit festgestellt wurde. Sie stellt eigentlich die dialektische Einheit dieser Interessen und der gesellschaftlichen Ziele dar.

3. Die Entwicklungsmöglichkeiten in der nächsten vorgesehenen Zeitspanne wurden auf Grund der obigen Überlegungen, sowie in Anbetracht der kurzen Innovationsperioden im Zeitalter der wissenschaftlichen und Technologischen Revolution vorausgesehen. Lt. diesen Konzeptionen soll im Jahre 1985, Subotica ein pro Kopf Nationaleinkommen von 2,880 Dollar, in innerem Kaufwert der Geldeinheiten von 1970-erreichen. Dieses Nationaleinkommen per capita, könnte zwar auf den ersten Blick nicht sehr hoch sein; entspricht jedoch dem dreifachen Einkommen des Jahres 1970.

4. Es kann ohne weiteres festgestellt werden, dass die natürlichen Quellen, sowie die Geoekonomische Lage und die komparativen Vorteile der Gemeinde solche Entwicklung ermöglichen. Dass diese Vorteile bis jetzt nicht genützt werden konnten, hat weite, und oft nichtoeconomische Ursachen.

5. Unser Selbstverwaltungssistem; die strukturellen Veränderungen die in unserer Wirtschaft schon zu fühlen sind, sowie die Priorität der vorgesehenen Wirtschaftszweige, werden die vorerwähnten Hindernisse sicher überwinden. Als Erstes, müssen wir die Verbesserung der paritätlichen Position der Landwirtschaft, und nachdem sofort die Verbesserung unserer Stellung in der Ge-

sammtheit der Gesellschaftlichen Investitionen in's Gedächtnis rufen. In den vergangener vierzehn Jahren sind nähmlich diese Investitionen in unserer Republik um 62%, in unserem Autonomgebiet um 26% höher als in unserer Gemeinde gewesen.

6. Es ist daher selbstverständlich, dass genügende Investitionen mit die ersten Beschleunigungsfaktoren der Wirtschaftsentwicklung sind. In unserer Konzeption wird daher vorgesehen, dass in den kommenden Jahren (zwischen 1971- und 1985) jährlich im Durchschnitt 2,058,037 Tausend Dinar investiert sein müssen, und die vorgesehenen Ziele zu erreichen. Nachdem unsere Gemeinde in den vergangenen Jahren (1971—1975) nur viel weniger investierte, so soll diese Zahl für die nächsten zehn Jahren sogar auf 2,8 Milliarden Dinar steigen. Die Zahl scheint an unseren bisherigen Investitionen, und sogar an unsere Eigenmitteln gemessen, viel zu hoch; ist aber unentbährlich, und stellt die Aufgabe der Herbeischaffung zusätzlichen Geldmittel, als eine der wichtigsten Aufgaben dar.

7. Die wichtigsten Entwicklungsrichtungen sind die folgenden:

— Die Verbesserung der demographischen Entwicklung in Hinsicht der Vergrösserung und struktureller Veränderung der Einwohner. Im Jahre 1985 soll 25,6% der Bevölkerüng in primären; 39,7% in secundären und 34,7% in tertiären Arbeitssphären beschäftigt werden.

— Um diex Vorteile unserer Geoekonomischen Lage auszunützen, sollen vor Allem die Infrastrukturobjekte des internationalen und regionalen Verkehrs weiter entwickelt werden. Die Weiterführung des BB-Gleises bis zur Nordgrenze; die internationale Hauptstrasse E/5 bis Subotica und Horgoš, sowie die sogenannte Nordliche Hauptstrasse, sind wichtige Bedingungen unserer schnelleren Entwicklung.

— Nicht weniger wichtig erscheint die Verwirklichung des Donau—Palić—Theisskanals, der nicht nur für uns, sondern für den genzen Norden des Autonomgebiets von erstrangiger Wichtigkeit ist.

8. Um die Ziele zur erreichen, soll der Nationalprodukt jährlich im Durchschnitt um 10,2%; das NP. des sozialistischen Sektors um 11,2% wachsen. Der Anteil des Industrieprodukts wird statt 41,46%, im Jahre 1985 62,79%; das, der Landwirtschaft, statt 34,35% nur 15,89% ausmachen.

9. Die Konzeption bezeichnet als wichtigste Entwicklungszweige unserer Wirtschaft folgende Reproduktionskreise:

— Der Agrarkomplex, entspricht selbstverständlich der Forderung, die natürliche Gegebenheiten optimal auszunützen, am besten. Er stellt schon jetzt 36% der aktivität der Gemeinde, und wird diese Stellung bis 1985, trotz des grossen aufschwunges, und trotz der relativen Verminderung des Anteils der Landwirtschaft fast im Ganzen behaupten. 1985. soll dieser Anteil 34,5% sein.

— Der nächste prioritätszweig ist die an organische und organische chemische Industrie mit der Landwirtschaft auch engst verbunden. Ausserdem, wird die anorganische Chemie weiter ausgebaut; petrochemische Grundstoffe verarbeitet, plastische Massen erzeugt, und als besonders wichtig ist, die Verarbeitung von Nitrogen vorgesehen. Man kann eine sehr weite Entwicklung in diesem Industriekomplex voraussagen.

— Es soll hier als letzter, wenn auch nicht minder wichtig die Metalverarbeitende und Elektroindustrie erwähnt werden. Diese Industriezweige sind die ältesten und spontan formierten und ausgewachsenen Industriezweige in Subotica. Diese Industriezweige integriert, mittels ihrer Gemeinschaft „EMIS", be-

teiligen sich am Nationalprodukt der Industrie mit 24,35%, und der ganze Wirtschaft der Gemeinde mitlo, 39%. Sie sehen starke Entfaltung vor und werden im Jahre 1985 etwa 36,54% der Industrie bzw. 17,59% der Wirtschaft in Subotica erzeugen.

10. Selbstverständlich sollen die Obigen, nicht die Unwichtigkeit anderer Wirtschaftzweige bedeuten. Die holzverarbeitende, und andere Industriezweige wie z. B. Textil und Lederindustrie; das Baugewerbe, aber auch die tertiären Arbeitsgebeite, aber insbesondere der Innen und besonders der Aussenhandel; der Turismus und Gewerbe, werden auch hone Entwicklungsraten erleben.

11. Im Zeitalter der wissenschaftlichen und technologischen Revolution, wird die wissenschaftliche Arbeit; die Erziehungstätigkeit, die Gesundheitsfürsorge und überhaupt auch die Aktivitäten der Freizeitgestaltung ein unentberlicher Faktor der Wirtschaftswachstums und des Lebensstandards im Ganzen. In der Konzeption der Gemeinde, haben daher diese Arbeitsgebiete angemessenen Platz bekommen.